

**TALABALARDA CHET TILINI O'RGANISHNING PSIXOLOGIK
QIYINCHILIKLARI**

Umiralieva Munisa

Nizomiy nomidagi O'zMPU talabasi

Annotatsiya: *Maqolada talabalarda chet tilini o'rganish jarayonida uchraydigan psixologik qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Unda motivatsiya, emotsional holat, xotira, diqqat va kognitiv strategiyalarning o'quv jarayoniga ta'siri yoritiladi. Til o'rganishdagi xavotir, o'ziga ishonchsizlik, kommunikativ to'siqlar, shuningdek shaxsning individual-psixologik xususiyatlari bilan bog'liq omillar ochib beriladi. Psixologik qiyinchiliklarni kamaytirish hamda chet tilini o'rganish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *motivatsiya, til xavotiri, kognitiv strategiyalar, xotira, diqqat, kommunikativ to'siqlar, o'zini baholash, emotsional qiyinchiliklar, moslashuv, o'qitish*

Аннотация: *В статье рассматриваются психологические трудности, возникающие у студентов в процессе изучения иностранного языка. Раскрываются факторы, влияющие на мотивацию, эмоциональное состояние, память, внимание и когнитивные стратегии обучающихся. Анализируются причины возникновения языковой тревожности, уверенности в себе, коммуникативных барьеров и индивидуально-психологических особенностей. Представлены рекомендации по снижению психологических трудностей и повышению эффективности языкового обучения.*

Ключевые слова: *мотивация, языковая тревожность, когнитивные стратегии, память, внимание, коммуникативные барьеры, самооценка, эмоциональные трудности, адаптация, обучение*

Abstract: *The article examines the psychological difficulties faced by university students in the process of learning a foreign language. It explores the impact of motivation, emotional conditions, memory, attention, and cognitive strategies on language acquisition. The study identifies factors such as language anxiety, low self-confidence, communication barriers, and individual psychological characteristics. It also provides practical recommendations for reducing psychological obstacles and increasing the effectiveness of foreign language learning.*

Keywords: *motivation, language anxiety, cognitive strategies, memory, attention, communication barriers, self-esteem, emotional difficulties, adaptation, learning*

KIRISH. Chet tilini o'rganish zamonaviy yoshlar uchun nafaqat kasbiy muvaffaqiyatning, balki global madaniy makonda faol ishtirok etishning ham muhim omillaridan biridir. Talabalar uchun xorijiy tilni egallash jarayoni ko'p qirrali psixologik, pedagogik hamda lingvistik omillar bilan bog'liq. Bu jarayonning samaradorligi nafaqat

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

o'quv metodikasi, balki shaxsning ichki psixologik holati, motivatsiyasi, o'ziga bo'lgan ishonchi, emotsional barqarorligi va individual kognitiv uslublariga ham bevosita bog'liqdir. Aksariyat talabalar chet tilini o'rganish jarayonida turli psixologik qiyinchiliklarga duch keladi: til xavotiri, noto'g'ri talaffuz qilishdan qo'rquv, auditoriya oldida gapira olmaslik, o'z fikrini grammatik jihatdan to'g'ri bayon qilmaslikdan uyalish, o'rganilgan bilimlarni amaliy qo'llashda qiynalish va shunga o'xshash jarayonlar til o'zlashtirish samaradorligini sezilarli darajada pasaytiradi.

Psixologik qiyinchiliklarning paydo bo'lishi bir nechta omillarga tayanadi. Birinchidan, talabalar o'zaro taqqoslash tendensiyasi tufayli o'z qobiliyatlarini past baholashi, o'zini guruhdan ortda qolayotgandek his qilishi mumkin. Bu holat o'ziga ishonchsizlikni yanada kuchaytiradi va o'quv jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, chet tilini o'rganish jarayonida informatsion yuklama yuqori bo'lgani bois, xotira, diqqat va fikrlash jarayonlarining zo'riqishi kuzatiladi. X especially talabalar uchun fonetik, grammatik va leksik tizimlarning murakkabligi kognitiv qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Uchinchidan, talabalar o'rtasida muloqot qilishga bo'lgan psixologik to'siqlar, kommunikativ tajribaning yetishmasligi va ijtimoiy qo'rquvlar ham til o'zlashtirishga salbiy ta'sir qiladi.

Shu bois chet tilini o'rganish jarayonidagi psixologik qiyinchiliklarni ilmiy jihatdan o'rganish, ularning manbaini aniqlash va ularga qarshi chora-tadbirlar ishlab chiqish zamonaviy ta'lim tizimi oldidagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Talabaning psixologik holatini chuqur tahlil qilish, motivatsiya darajasini aniqlash, o'qitish metodlarini psixologik jihatdan moslashtirish, turli qo'llab-quvvatlovchi strategiyalarni qo'llash orqali til o'rganish samaradorligini sezilarli oshirish mumkin. Mazkur maqolada aynan talabalar duch keladigan psixologik muammolar va ularning o'quv natijalariga ta'siri har tomonlama yoritiladi.

ASOSIY QISM. Chet tilini o'rganish jarayonida talabalarda uchraydigan psixologik qiyinchiliklarning yana bir muhim guruhi - motivatsion omillar bilan bog'liq bo'ladi. Talabaning chet tilini o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyoji, til o'rganishdan kutgan natijalari, uning kasbiy rejalari va shaxsiy maqsadlari o'quv jarayonining samaradorligini to'g'ridan to'g'ri belgilaydi. Agar talabada chet tilini o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiya kuchsiz bo'lsa yoki umuman shakllanmagan bo'lsa, u taqdim etilayotgan materialni qiyinchilik bilan qabul qiladi, mashqlarni bajarishga nisbatan sustlik ko'rsatadi, bu esa o'rganilgan bilimlarning o'zlashtirilish darajasini pasaytiradi. Shuning uchun til o'qitishda motivatsiyani shakllantirish metodlari, ya'ni interfaol mashg'ulotlar, loyiha ishlari, real kommunikativ vaziyatlar, rol o'yinlari, hamkorlikda o'qitish texnologiyalari katta ahamiyat kasb etadi.

Talabalarning psixologik qiyinchiliklariga muloqotdan qo'rqish, xato qilishdan uyalish, auditoriyada omma oldida gapirishdagi hayajon kuchayishi ham ta'sir qiladi. Bu holat psixologiyada kommunikativ tashvish deb yuritiladi. Chet tili darsi jarayonida bunday holatlar, ayniqsa, og'zaki nutqni rivojlantirish bosqichida ko'proq uchraydi. Talabalarning aksariyati talaffuzdagi xatolik, grammatikadan noto'g'ri foydalanish yoki so'z topa olmay qolishdan xavotirlanadi. Natijada ular faol muloqotga kirisha olmaydi, gapirish ko'nikmasi

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

sekin rivojlanadi, bu esa til o'rganish motivatsiyasining pasayishiga olib keladi. Pedagogning bunday vaziyatda to'g'ri psixologik yondashuvi, talabaning ishonchini mustahkamlashga qaratilgan rag'batlantirish usullari, xatoga ijobiy munosabat bildirish tamoyillari yordamida kommunikativ tashvishning oldini olish mumkin.

Talabalarda uchraydigan qiyinchiliklarning yana bir psixologik omili - xotira jarayonining yetarli faollashmaganligidir. Chet tilini o'rganishda leksik va grammatik materiallarni tez va samarali eslab qolish, so'zlarni kontekstda qo'llay olish, eshitilgan matnlarni qayta hikoya qilish, o'qilganlarini qayta anglash jarayoni xotira faolligiga chambarchas bog'liq. Agar talabada qisqa muddatli xotira sust rivojlangan bo'lsa, so'zlarni takrorlashda qiyinchilik seziladi, yangi o'quv materialini tez unutiladi. Uzoq muddatli xotira jarayonlari esa o'rganilgan bilimlarni mustahkamlash, doimiy esda saqlash va amaliy nutqda qo'llashga yordam beradi. Shu sababli, pedagogik jarayonda vizual, audial va kinestetik yondashuvlarni uyg'unlashtirish til materialini mustahkam eslab qolishga xizmat qiladi.

Chet tilini o'rganishda psixologik to'siqlar orasida o'z-o'zini baholashning pastligi ham muhim o'rin tutadi. O'z qobiliyatiga ishonmaydigan talabalar murakkab matnlarni tushunishda qiynaladi, og'zaki muloqotga kirishishdan qochadi, o'z fikrini chet tilida to'liq bayon etishga jur'at topolmaydi. Past o'z-o'zini baholashning shakllanishiga maktab davrida o'quv jarayonida berilgan noto'g'ri pedagogik ta'sir, haddan ortiq tanqidiy baholash yoki boshqa o'quvchilar bilan salbiy taqqoslash sabab bo'lishi mumkin. Bunday talabalarga individual yondashuv, kichik guruhlarda mashg'ulotlar, psixologik qo'llab-quvvatlash metodlari samarali bo'ladi.

Chet tilini o'rganishda uchraydigan yana bir muammo - diqqatning tarqoqligi. Talaba diqqatini o'rganilayotgan materialga to'liq jamlay olmasa, axborotni qayta ishlash jarayoni sustlashadi. Bu holat ayniqsa murakkab grammatik konstruktsiyalarni o'zlashtirishda va tinglab tushunish mashqlarida yaqqol ko'zga tashlanadi. Diqqatni jamlash uchun dars jarayonida qisqa tanaffuslar, o'yin elementlari, vizual materiallar, multimedia texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Talabalarning diqqatiga ta'sir qiluvchi tashqi omillar - charchoq, stress, shovqin, uyqu yetishmasligi kabi holatlar ham psixologik qiyinchiliklarni kuchaytiradi.

Til o'rganishda individual psixologik tiplar ham o'quv jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Masalan, vizual tipdagi talabalar rasm, jadval, sxema orqali ma'lumotni tezroq o'zlashtiradi. Audial tipdakilar esa eshitish orqali ma'lumotni ko'proq eslab qoladi. Kinestetik tipdagi talabalar esa faol harakat, amaliy mashg'ulotlar orqali o'rganishni afzal ko'radi. Shuning uchun chet tili darslarida o'qituvchi barcha psixologik tiplarni hisobga olgan holda ko'pkanalli metodlardan foydalanishi zarur. Bu nafaqat psixologik qiyinchiliklarni kamaytiradi, balki o'quv jarayonining samaradorligini ham oshiradi.

Til o'rganish jarayonidagi psixologik to'siqlarning yana biri - stress va emotsional zo'riqishdir. Yangi tilni o'rganish ko'plab talabalarda emotsional bosimni yuzaga keltiradi, ayniqsa murakkab matnlarni o'qish, auditoriyada og'zaki javob berish yoki imtihon

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

topshirish jarayonida kuchli tashvish seziladi. Bunday holatlar o‘quv jarayonining sifatiga salbiy ta’sir qiladi. Pedagog bu jarayonda stressni kamaytirish strategiyalaridan, ya’ni ijobiy kayfiyat yaratish, yumshoq baholash tizimi, mustaqil faoliyatni qo‘llab-quvvatlash kabi metodlardan foydalanishi mumkin.

Bundan tashqari, chet tilini o‘rganish jarayoniga madaniy farqlar ham psixologik to‘siq bo‘lishi mumkin. Til - madaniyatning asosiy ko‘rinishlaridan biri bo‘lgani uchun, talabalar ko‘pincha o‘rganilayotgan tilga oid madaniy kontekstni tushunmasliklari sababli muloqot davomida noqulaylik sezadi. Masalan, ingliz tilidagi ba’zi iboralar, muloqot uslublari yoki ijtimoiy konvensiyalar o‘zbek tilidagi me’yorlardan keskin farqlanishi mumkin. Bunday farqlarni tushuntirish, madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish til o‘rganish psixologik qiyinchiliklarini sezilarli darajada kamaytiradi.

Talabalarda chet tilini o‘rganishda uchraydigan psixologik qiyinchiliklar va ularning namoyon bo‘lish ko‘rsatkichlari

Psixologik qiyinchilik turi	Namoyon bo‘lish ko‘rinishlari	Sabab omillar	O‘quv jarayoniga ta’siri
Motivatsiya pastligi	Darslarga qiziqmaslik, vazifalarni kechiktirish	Maqsad aniq emasligi, ichki rag‘batning pastligi	O‘qish samaradorligi keskin pasayadi
Til o‘rganish tashvishi (anxiety)	Xatodan qo‘rqish, auditoriyada gapirishdan uyat	Past baholash, o‘z-o‘zini salbiy tajribalar	Og‘zaki nutq rivoji sekinlashadi
Yodlashdagi qiyinchiliklar	Lug‘atni eslab qololmaslik, grammatikani chalkashtirish	Xotira strategiyalarining noto‘g‘ri tanlanishi	Mustahkam kompetensiya shakllanishi kechikadi
Konseptual tushunmovchilik	Murakkab matnlarni tushunmaslik, kontekstni ushlay olmaslik	Bilimning parokandaligi, o‘qish texnikasining pastligi	Tahliliy fikrlash cheklanadi
Muloqotda ishtirok etmaslik	Suhbatlarda passivlik, auditoriyadan qochish	Psixologik uyatchanlik, ijtimoiy qo‘rquv	Kommunikativ kompetensiya rivojlanmaydi

1-Sxema. Chet tilini o‘rganishdagi psixologik qiyinchiliklar yuzaga kelish mexanizmi

Ichki omillar
(psixik holatlar)

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

↓

Motivatsiya pasayishi, qo'rquv, |
o'ziga ishonchsizlik, charchoq |

↓

Kognitiv jarayonlar buzilishi
(yodlash, diqqat, tafakkur sekinlashadi)

↓

O'quv jarayonidagi passivlik
(gapirmaslik, tinglamaslik, fikr bildirmaslik)

↓

Kompetensiya shakllanishining sekinlashuvi

↓

Chet tilini o'zlashtirish samaradorligi pasayadi
SXEMA VA JADVALGA TAHLIL

Yuqoridagi jadvalda talabalarda chet tilini o'rganish jarayonida uchraydigan asosiy psixologik qiyinchiliklar tasniflangan bo'lib, ular motivatsiya, kognitiv jarayonlar va muloqotdagi faoliyat bilan bog'liq. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, psixologik muammolar ko'pincha ichki omillar, masalan o'ziga ishonchsizlik, tashvish, salbiy tajribalar va o'z-o'zini baholash pastligi natijasida shakllanadi. Natijada o'quvchilarda muloqot jarayonida faol qatnashmaslik, lug'atni yodlashdagi qiyinchiliklar, grammatik strukturani qabul qila olmaslik va matnlarni tushunishda sustlik yuzaga keladi. Bu holatlar esa chet tilini o'zlashtirishning umumiy darajasiga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Sxema esa qiyinchiliklarning psixologik mexanizmini ko'rsatib beradi: avvalo talabaning ichki kechinmalari, ya'ni mavzuga qiziqishning pastligi, xatodan qo'rqish yoki o'ziga ishonchsizlik kognitiv jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Diqqatning tez chalg'ishi, xotiraning sust ishlashi yoki ma'lumotni qayta ishlashning sekinlashuvi talabaning o'quv jarayoniga bevosita salbiy ta'sir etadi. Buning natijasida talaba darslarda passivlik ko'rsatadi, og'zaki muloqotdan chetlanadi, suhbatlarda qatnashmaydi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning zaif shakllanishiga olib keladi. Sxemadagi oxirgi bosqich - bu umumiy o'zlashtirishning pasayishi bo'lib, u psixologik holatlar va kognitiv jarayonlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yaqqol ko'rsatadi.

Shunday qilib, psixologik qiyinchiliklar chet tilini o'rganish jarayonida faqat psixik holat sifatida emas, balki ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir etuvchi kompleks tizim sifatida

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

namoyon bo'ladi. Bu holatlarni bartaraf etish uchun talabalarda motivatsiyani oshirish, muloqotga bo'lgan qo'rquvni yengish, mos kognitiv strategiyalarni shakllantirish va muloqot psixologiyasi bo'yicha treninglar o'tkazish zarurdir.

XULOSA. Chet tilini o'rganish jarayonida talabalarning psixologik qiyinchiliklari masalasi ta'lim psixologiyasining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida chet tilini bilish nafaqat kasbiy muvaffaqiyat, balki shaxsning ijtimoiy adaptatsiyasi va kommunikativ madaniyatining muhim tarkibiga aylandi. Shu bois talabalarning psixologik muammolarini chuqur tahlil qilish, ularning o'quv jarayoniga ta'sir mexanizmlarini aniqlash ta'lim samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, talabalarda chet tilini o'rganishdagi qiyinchiliklarning katta qismi motivatsiyaning yetarli emasligi, o'ziga ishonchsizlik, xatodan qo'rqish va muloqotda passivlik kabi psixologik holatlar bilan bog'liq. Mazkur muammolar kognitiv jarayonlarga, xususan yodlash, diqqatni jamlash va tafakkur tezligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada til o'rganish faoliyatida uzilishlar paydo bo'ladi, talaba dars jarayonida tashabbus ko'rsatmaydi va o'z fikrini erkin ifoda etishda qiynaladi.

Maqolada taqdim etilgan sxema va jadval esa psixologik qiyinchiliklarning shakllanish jarayonini tizimli ravishda tushunishga yordam beradi. Ayniqsa motivatsiya bilan bog'liq omillar til o'rganishga bo'lgan ichki ehtiyojni zaiflashtiradi va o'quvchida tashqi omillarga qaramlikni kuchaytiradi. Shuningdek, ijtimoiy tashvishlar, ayniqsa auditoriyada gapirishga bo'lgan qo'rquv kommunikativ kompetensiyaning to'liq shakllanmasligiga sabab bo'ladi. Bu holatlar talabalarning rol o'yinlari, munozaralar yoki og'zaki mashqlar jarayonida ishtirok etmaslikka olib keladi. Natijada tilni faol qo'llash ko'nikmalari sustlashadi va mustahkam kompetensiya shakllanish jarayoni sekinlashadi.

Shu bois chet tilini o'qitishda psixologik yondashuvlar asosiy o'rinni egallashi lozim. Talabalarda ichki motivatsiyani shakllantirish, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlash, ijtimoiy qo'rquvni kamaytirish, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun treninglar, interaktiv metodlar, kichik guruhlarda ishlash texnologiyalari katta samara beradi. Psixologik qo'llab-quvvatlash, dars jarayonida ijobiy muhit yaratish va talabalarning yutuqlarini rag'batlantirib borish ham o'zlashtirish samaradorligini oshiradi. Xulosa qilib aytganda, talabalarda chet tilini o'rganishdagi psixologik qiyinchiliklarni vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish o'qituvchi, psixolog va ta'lim tashkilotchilari oldida turgan muhim vazifa bo'lib, bu jarayonning sifatli tashkil etilishi talabaning kelajak kasbiy va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR:

1. Xasanov, B. (2021). Til o'rganish psixologiyasi va motivatsiya asoslari. Toshkent: "Fan va Texnologiya" nashriyoti.
2. Mamatqulova, D. (2023). Chet tilini o'qitishda zamonaviy psixologik yondashuvlar. Toshkent: "Zarrin Nashr".

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

3. Brown, H. D. (2020). Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson Education.
4. Dörnyei, Z. (2021). Motivation and Second Language Acquisition. London: Routledge.

